

ბიბლიოგრაფია

1872 წელი

О существе национальной индивидуальности и об образовательном значении купных наодных единиц. Тифлис, 1872 г. გაზ. «კავკაზის» დამატება.

ხანდისხან ძალიან ძნელი გასაგებია, – ვისთვის, რისთვის და რა აზრით არის რომელიმე თხზულება დაწერილი. როგორ ძნელათ გასაგებია ის გარემოება, რომ ჩვენს დროში ზოგიერთი მდიდარი ახალგაზრდა სამსახურში შედის და მსახურობს, ისე ზოგიერთი მწერლის საქმესა და აზრს ძნელათ მიხვდები ხოლმე. რასაკვირველია, ქალაქი, რასაც კი დაწერ, ყველაფერს «მოითმენს», ყველაფერს გამოხატავს თავის თეთრ ფონზე, მაგრამ თუ კაცს არავითარი ახალი და საზოგადოებისათვის სასარგებლო არა აქვს-რა თავში გამოსათქმელათ, ამისთანა კაცი რისთვის უნდა აწვალდეს ტყუილუბრალოთ ქალაქსა და რისთვის უნდა ხარჯავდეს უნაყოფოთ მელანსა?

ვის არ გაუგონია, რომ ზოგიერთი მდიდარი ახალგაზრდა მხოლოდ იმისთვის შედის ჩვენს დროში სამსახურში, რომ თავის საყვარელს მოეწონოს, რომ ბრწყინვალე მუნდირი ჩაიცვას? იქნება ამგვართვე ზოგიერთი მწერლის კალმის აღმძვრელიც რომელიმე «საყვარელი» იყოს? იქნება ბრწყინვალე მუნდირს წერაშიაც ჰქონდეს რაიმე მნიშვნელობა? ბეჯითად არ ვიცით, მაგრამ ის კი ვიცით, რომ ამ ჩვენს დედა-მიწაზე «ყოველივე შესაძლებელ არს».

***

ამგვარი აზრები აღიძრა ჩემში, როდესაც ის პატარა უცნობი ავტორის ბროშურა წავიკითხე, რომლის სახელი ზევით არის ამოწერილი. მართლა რა აზრით და რისთვის არის ეს ბროშურა დაწერილი? რომელი ახალი და რუსის

საზოგადოებისათვის სასარგებლო აზრებია ამაში გამოთქმული? ნუთუ ავტორს მხოლოდ ის უნდოდა ეთქმევინებინა ჩვენთვის, რომ იმის ბროშურაში თითქმის არცერთი რიგიანი და დამტკიცებული ჭეშმარიტება არ არის გამოთქმული? ნუთუ იმას ჰსურდა გაეხსენებინა ჩვენთვის მოხუცი კრილოვის ჭკვიანური არაკი, რომელიც ამბობს, რომ «ხარაზმა პურის ცხობას არ უნდა მოჰკიდოს ხელიო და ხაზაზმა წაღების კერვასაო»? მაგრამ, მოკლეთ მაინც განვიხილოთ რა ჭეშმარიტებაა ამ პატარა წიგნში გამოთქმული და როგორი საბუთებით არის ეს ჭეშმარიტება დამტკიცებული.

***

მოკლეთ რომ გამოვსთქვათ, ავტორის აზრი ის არის, რომ კაცობრიობის ყოველ-მხრივი ბედნიერებისა და წარმატებისათვის აუცილებლათ საჭიროა პატარა ხალხებმა დაჰკარგონ თავიანთი საკუთარი ხალხოსნობა, თავის ენა, ჩვეულება და განსაკუთრებული ცხოვრება და დიდ ხალხებს შეუერთდენო. კაცობრიობის ისტორია გვიჩვენებს, რომ პირველათ კაცები განცალკევებული ცხოვრობდნენ, შემდეგ რამდენიმე ოჯახი შეუერთდა ერთმანეთს, რადგან ამაში საყოველთაო სარგებლობას ხედავდნენო. ამ ერთ ალაგას შეერთებული მცხოვრებლებისაგან რამდენიმე წვრილი ერთი ტომის ხალხი შესდგაო. შემდეგ წვრილი ხალხები კიდევ ერთმანეთს უერთდებიან და ამნაირათ წვრილი და განცალკევებული ხალხებისაგან ოდესმე რამდენიმე დიდი ხალხი (სახელმწიფო) შესდგებაო, რადგან დროის განმავლობაში წვრილი ხალხების ენა გაუქმდებაო. ყოველი ხალხის განმაცალკევებელი არის ენაო და ამიტომ პირველათ წვრილი ხალხების ენა უნდა «გაუქმდეს» და მერე ისინიც შეუერთდებიან დიდ ხალხებსაო. ენა არის ორგანო, რომლის საშუალებითაც კაცობრიობა მიდის წარმატებაშიო. რაც უფრო მომეტებული მცხოვრებლებისაგან შესდგება რომელიმე ხალხი, მით უფრო განათლებულია ის, მით უფრო დაწინაურებულია იმის ცხოვრება და მით უფრო ადვილათ შეიძლება ამ მრავალ-რიცხოვანმა ხალხმა მთელი კაცობრიობის წინ წაწევას დაეხმაროსო. აქედან ავტორს გამოჰყავს, რომ რადგან წვრილი ხალხების ენებს არ შეუძლიათ მთელი კაცობრიობის

ორგანოთ შეიქმნენ, ამის გამო ისინი უნდა გაუქმდნენ და თვითონ წვრილი ხალხები თავის-თავისა და საზოგადოთ მთელი კაცობრიობის ბედნიერებისათვის უნდა სამუდამოთ გაჰქრენ და აღიხოცონ დედა-მიწიდანაო. ეს გახლავთ მოკლე სიტყვით გამოთქმული ავტორის აზრები.

***

მართლაც, თუ არ ამგვარი კაცი, სხვა ვინ დაივიწყებდა იმ ჭეშმარიტებებს, რომელიც მეცნიერებას დიდი ხანია დამტკიცებულად და მკვიდრ საძირკველზე დამყარებულად მიაჩნია?

***

პატარა ხალხები უნდა «გაუქმდნენო», იმათი ენა უნდა მოისპოს და თვითონ იმათ დიდი ხალხების ენა უნდა შეითვისონო! ღმერთმანი, კაცი იფიქრებს, რომ უცნობ ავტორს ხალხი და მათი ენა რომლისამე დეპარტამენტის თანამდებობათ მიაჩნია! თითქო ხალხის ენის გაუქმება ისე ადვილი და შესაძლებელი იყოს, როგორც რომელისამე თანამდებობისა დეპარტამენტში!

უცნობ ავტორს გარდა, ვის არ ესმის ახლა ის მეცნიერებისაგან დამტკიცებული ჭეშმარიტება, რომ ყოველი ერის ენა, ჩვეულება, ხასიათი და მთელი ცხოვრება იმ ბუნებაზედ არის დამოკიდებული, რომელშიაც ეს ხალხი ცხოვრობს? რომ ამ ბუნების დაგვართ, როგორც ცალკე კაცს ისე მთელ ხალხსაც უჩნდება განსაკუთრებული ენა, ხასიათი და სხვა? ვის არ ესმის, რომ ორი ხალხი, რომელთაგან ერთი მთაში ცხოვრობს და მეორე ვაკე ადგილას, სულ ყველაფრით განსხვავებულნი არიან ერთმანეთში? ჩვენი ავტორი კი ამ გარემოებას, ამ ბუნების გავლენას ხალხზე არავითარ ყურადღებას არ აქცევს. იმას ერთი კალმის მოსმით ჰსურს, შესცვალოს

ხალხის ხასიათი, ჩვეულება, ცხოვრება; ჰსურს წაართვას მას მშობლიური ენა, რომელიც ყველაზე უფრო ძვირფასია კაცისათვის და რომლის წართმევა თითქმის სიცოცხლის წართმევას უდრის!

იმას ვერ მოუფიქრნია, რომ მშობლიურ ენას მოკლებული ხალხი ისეთ კაცს ჰგავს, რომელსაც წაართვეს ყველაფერი, რაც ძვირფასათ და სანუგეშოთ მიაჩნდა და რომელსაც ამის გამო სიცოცხლეში თითქმის არავითარი შესანიშნავი საქმის გაკეთება არ შეუძლია!

ვინ არ იცის ახლა ყველა ეს? ვის არ მიაჩნია ახლა ამისთანა აზრები გაცვეთილ ქეშმარიტებათ!

***

თვითონ ხალხის ინსტიქტი, განსაკუთრებით გონიერი ნაწილი ყოველი ხალხისა, მუდამ სცთილობს დიდ ხალხებს შეუერთდესო, ამბობს უცნობი ავტორი. ეს სიტყვები ნათლათ რომ ავხსნათ, იმას ნიშნავს, რომ ყოველი ხალხი სცთილობს თავისი ენა, ხასიათი, თავისუფლება და ყველაფერი საკუთარი დაჰკარგოს? როგორ მოგწონთ ამგვარი აზრი?

***

ერთ ალაგს ბროშურის ავტორი ამბობს, რომ ოდესმე ყველა წვრილი ხალხები და მათი ენები მოისპობა და დედა-მიწაზე მხოლოდ რამდენიმე დიდი ხალხი დარჩებაო. თუ ავტორს ისტორიის კანონით მიაჩნია წვრილი ხალხების განქარწყლება, და მხოლოდ რამდენიმე ენისა და დიდი ხალხის დარჩენა, – ერთი მხრით, – განა რატომ არ შეიძლება, რომ ეს დიდი ხალხებიც შეერთდნენ ოდესმე და დედა-მიწაზე მხოლოდ ერთი ხალხი და ერთი საყოველთაო ენა დარჩეს? განა ავტორის ლოლიკა ამას არ მოითხოვს? მაგრამ განა ეს შესაძლებელია?

***

მართალია, კაცობრიობის ისტორიაში ჩვენ ხშირათ ვხედავთ, რომ წვრილი, სუსტი ხალხები დიდ და ძლიერ ხალხს დაუპყრია და ხანდახან სრულიადაც მოუსპია, მაგრამ ამ შემთხვევაში ძლიერ ხალხებს განა კაცობრიობის სარგებლობა და არა საკუთარი თავისა ჰქონიათ მხედველობაში? ამ საქმეში ფიზიკურ ძალასა და ერთის მხრის მატერიალურ სარგებლობას ჰქონია ადგილი და არა ზნეობითს მხარესა და კაცობრიობის წარმატების აზრს. რაც უფრო რომელიმე ხალხი მრავალ-რიცხოვანიაო, ისე ეს ხალხი უფრო განათლებული და წარმატებულიაო! აბსურდი არ არის ეს აზრი? ჩამოთვალეთ, უფ. ავტორო, ეხლანდელი ევროპისა და აზიის ხალხები და გაიგებთ, რომ ამ აზრში ჭეშმარიტების ნატამალიც არ არის. შევადართო, მაგალითათ: ინდოეთი და ინგლისი, ჩინეთი და შვეიცარია, იაპონია და ბელგია, ოსმალეთი და იმის პატარა ქვეშევრდომი ხალხები და სხვა. ამ მაგალითებში დიდი მრავალრიცხოვანი ხალხები პატარა ხალხებზე უფრო დაწინაურებულნი არიან განა?

იმათი ენა უფრო მდიდარია განა? უეჭველია, რომ მრავალ რიცხვში, შეიძლება, უფრო მომეტებული სწავლულები და მეცნიერები გამოვიდნენ; მაგრამ დარწმუნებული იყავით, რომ ერის წარმატება სრულებით რიცხვზედ არ არის დამოკიდებული.

***

თქვენ ამბობთ (ფურცელი 41), რომ თუ ორი ხალხი (ერთი დიდი და მეორე პატარა) სრულებით არ დაემსგავსენ ერთმანეთს, მაშინ იმათი შეერთება და ერთ ხალხათ გადაქცევა სრულებით შეუძლებელი საქმე არისო, ამათ კავშირს მხოლოდ გარეგანი მეხანიკური მნიშვნელობა ექნებაო და ნამდვილ კი ეს შეერთებული ხალხები ისევ ორ ხალხათ დარჩებაო.

ზემოთ ვსთქვით, რომ გარემო ბუნება თავის ბეჭედს ადებს ყოველი ერის ენას, ხასიათს, ჩვეულებას და საზოგადო ცხოვრებას, აქედამ წარმომდინარეობს სხვა და სხვა ეროვნება და ამ ბეჭედის აღმოხოცვა შეუძლებელია: მაშ, აგრეთვე შეუძლებელი უნდა იყოს ერთი ერისაგან მეორესი გადაკეთება. ინგლისელებს, რასაკვირველია,

შეუძლიათ თავისი საკუთარი სახელმწიფო წყობილება და იქნება რამდენიმე საუკუნის შემდეგ თავის ენაც დაამყარონ ინდოეთში, მაგრამ ამით თქვენ გგონიათ ინდოელები და ინგლისელები ერთ ერთად, ერთი სხეულის ნაწილებათ შეიქმნებიან? ძლიერ შემცდარი ბრძანდებით, თუ ამას ჰფიქრობთ. ძალ-დატანება და ფიზიკური ძალის ხმარება კაცობრიობის გონიერ მოქმედებას არ შეჰფერის. ძალ-დატანებით გაკეთებულ საქმეს არასოდეს მკვიდრი საძირკველი და დიდი ხნის სიცოცხლე არა აქვს: თუ არ ძალ-დატანებით, თუ არ გასაკიცხი საშუალების შემწეობით, ხალხი არასოდეს არ მიატოვებს თავის განსაკუთრებულ ცხოვრებას და ამგვარათ დაკარგულის აღდგენას ყოველთვის ეცდება. მაშასადამე, რა მნიშვნელობა აქვს იმ რჩევას, რომელსაც უფ. ავტორი იძლევა, რომ დიდი ხალხები წვრილების გაუქმებას უნდა ცდილობდესო? რა მნიშვნელობა აქვს იმ რეცეპტს, რომლითაც იმას ჰსურს ამ საქმის სისრულეში მოყვანა?

ამ წიგნის თაობაზე სხვა ბევრის თქმაც შეიძლებოდა, შეიძლებოდა ასე აბსტრაქტულათ არ გველაპარაკნა, მაგრამ ახლა არც დრო და არც გარემოება ამის ნებას არ გვაძლევს როგორც აზრებია და საზოგადოთ შინაარსი, ისეთია ენაც ამ წიგნისა: ორივენი ერთმანეთში შესაზავებელი და ერთმანეთის ღირსნი არიან.

დაიბეჭდა გაზეთ «დროებაში», 1872 წ., №35, ხელმოუწერლად.